

KUJDESI SHËNDETËSOR I QASSHËM

Nicu Fota

*Udhëheqës i AQH projektit,
Kujdesi Cilësor Shëndetësor*

Çka është AQH dhe cili është roli i saj?

Projekti AQH financohet nga Agjencia Zvicerane për Zhvillim dhe Bashkëpunim (SDC) dhe zbatohet nga Instituti 'Swiss Tropical and Public Health Institute' (SWISS TPH). Projekti është i dizajnuar të mbështesë zbatimin e reformës shtetërore dhe të plotësojë projektet e donatorëve tjerë që e kanë në fokus Kujdesin Parësor Shëndetësor dhe sëmundjet jo-ngjithëse.

Faza e dytë e Projektit AQH (2020-2023) është konceptuar mbi arritjet dhe mësimet e marra nga faza e parë e projektit (2016-2019). Qëllimi i përgjithshëm i projektit definohet kështu: "përmirësimi i shëndetit të popullsisë së Kosovës, me ofrues dhe menaxherë të aftësuar të kujdesit shëndetësor parësor, të gatshëm për t'i përbushur nevojat e pacientëve që janë më të vetëdijshëm për të drejtat e tyre". Me tre rezultate, projekti synon stimulimin e shfrytëzimit të shërbimeve të kujdesit parësor shëndetësor nga të gjithë qytetarët e Kosovës, me fokus të veçantë në nevojat e pacientëve me gjendje kronike dhe përfshirjen e popullatës së cenushme sociale. Adresimi më i mirë i nevojave të klientëve dhe përmirësimi i menaxhimit të shërbimeve do ta ngrisë cilësinë e shërbimeve primare shëndetësore.

Me cilat institucione bashkëpunon AQH?

Ekipi i Projektit AQH vazhdon të bashkëpunojë ngushtë me institucionet relevante në nivel qendror dhe lokal, në mënyrë që të sigurojë angazhimin dhe mbështetjen e tyre për aktivitetet e projektit. Në fazën e dytë, Projekti AQH mbështet 20 nga gjithsej 38 komuna të Kosovës në Kujdesin Parësor Shëndetësor, nëpërmjet një procesi gjithpërfshirës me të gjitha palët relevante qendrore dhe lokale.

Projekti bashkëpunon ngushtë me përfaqësuesit përkatës të Qendrave Kryesore të Mjekësisë Familjare (QKMF-ve), Qendrave të Mjekësisë Familjare (QMF-ve) dhe Ambulantave të Mjekësisë Familjare (AMF-ve). Krahas bashkëpunimit me komunat partnere, institucionet kryesore partnere të Projektit AQH janë Ministria e Shëndetësisë, Instituti Kombëtar i Shëndetësisë Publike të Kosovës, Oda e Mjekëve dhe ajo e Infermierëve, Asociacioni i Komunave të Kosovës dhe organizatat joqeveritare relevante.

Organizimet që janë bërë deri tani, sa kanë qenë të suksesshme dhe cilat tema janë prekur?

Rrjedha e punës së Projektit AQH kontribuon në arritjen e tri rezultateve të mëposhtme:

- Ofruesit e Kujdesit Parësor Shëndetësor ofrojnë shërbime cilësore për sëmundjet jo-ngjithëse tek qytetarët e informuar
- Menaxherët shëndetësor sigurojnë ofrimin e shërbimeve cilësore të Kujdesit Parësor Shëndetësor që u përgjigjen nevojave të komuniteteve
- Popullsia përmirëson edukimin shëndetësor dhe kërkon qasje më të mirë në kujdesin cilësor shëndetësor

Projekti AQH e ka përshtatur, zbatuar dhe vazhdon shpërndarjen e Pakove Esenciale të Shërbimeve të Organizatës Botërore të Shëndetësisë bazuar në protokolet PEN për menaxhimin e sëmundjeve jo-ngjithëse, me fokus tek pacientët me diabet dhe hipertension, të cilat kombinojnë kujdesin klinik me menaxhim afatgjatë të sëmundjeve dhe fuqizojnë pacientët përmes edukimit shëndetësor dhe intervistimit e këshillimit. Projekti po ashtu përkrah zbatimin e Kujdesit të Integruar, një qasje kjo që promovon kujdesin me pacientin në qendër nëpërmjet një bashkëpunimi ndër-sektorial mes shërbimeve shëndetësore e sociale për pacientët e moshuar. Në të njëjtën kohë, projekti zhvillon kapacitetet trajnuese për një sërë modulesh për profesionistët shëndetësorë, mjekët dhe infermierët - të gjitha të akredituata nga Odat profesionale të Mjekëve dhe Infermierëve - përfshirë këtu edhe një program të plotë trajnues të menaxhimit shëndetësor në nivel qendror. Po ashtu, projekti vazhdimisht mbështet aktivitetet e përmirësimit të cilësisë në komunat partnere, siguron trajnime për Komitetet e Cilësisë në këto komuna dhe mbështet zbatimin e një mjeti të rëndësishëm planifikues: Planin Shëndetësor të Veprimit në nivel komunal, të zhvilluar si rezultat i vlerësimit të nevojave, analizave të gjendjes, shqyrtimit kolegjial dhe gjetjeve të auditeve klinike si dhe mekanizmave të vlerësimeve nga komuniteti.

Me përkrahje të Projektit AQH, komunat, komunitetet dhe organizatat joqeveritare janë duke implementuar Fletë-notimin Komunitar, që mbledh ofruesit dhe marrësit e shërbimeve shëndetësore në Kujdesin Parësor Shëndetësor, në mënyrë që bashkarisht të analizohen problemet dhe të gjenden mënyra të përbashkëta për adresimin e këtyre çështjeve.

Në komunat partnere, Projekti AQH mbështet fushatat e edukimit dhe promovimit shëndetësor me sesionet që kryesisht lidhen me faktorët e rrezikut për diabet dhe hipertension, derisa në nivel kombëtar mbështet fushatat televizive të edukimit shëndetësor. Por në vitet 2020 dhe 2021, fushatat e në mediet sociale dhe kanalet televizive u fokusuan edhe në COVID-19. Krahas mbështetjes për familjet e cenushme nga radhët e Komuniteteve Rom, Ashkali dhe Egjiptian dhe fushatës së komunikimit që u zhvillua gjatë pandemisë, projekti së fundi e ka mbështetur Ministrinë e Shëndetësisë edhe në zbatimin e Planit të Veprimit për Fushatën e Vaksinit kundër COVID-19 që inkurajon vaksinin.

Ndërkohë, me përkrahje të Projektit AQH, këtë vit për herë të parë në Kosovë, Ministria e Shëndetësisë bashkë me Odën e Mjekëve shënuan Ditën Botërore të Mjekut Familjar, për ta vlerësuar rolin esencial të ekipeve të kujdesit parësor në ofrimin e kujdesit shëndetësor gjithpërfshirës dhe të vazhdueshëm për të gjithë qytetarët.

Korrespondenca:

nicu.fota@aqhproject.org

Sipas jush, cilët mund të jenë faktorët që vështirësojnë implementimin e masave të parapara me PNKK

Implementimi i programeve të skenringut me qëllim të detektimit të hershëm, pastaj teknikat e reja diagnostike molekulare, procedurat e ndryshme kirurgjike, barërat e reja onkologjike specifike, kanë kosto. Megjithatë, gjithmonë duhet shikuar mundësia e implementimit të programeve duke ju përshtatur rrethanave ekzistuese, në mënyrë që të gjejmë modalitete të përafërta që kanë funksionuar në vende të tjera në zhvillim. Harmonizimi i shërbimeve aktuale, multidiciplinariteti, bashkëpunimi në mes të profesionistëve shëndetësor, bordet tumorale, konsiliumet mjekësore, të gjitha këto rrisin cilësinë e ofrimit të shërbimeve për pacientet me kancer. Ne boten e zhvilluar kjo i takon se shkuar, ndersa ne duhet të vrapojmë për të arritur qellimet e përbashkëta. Fakti se Kosova ka moshën mesatare të popullatës të re 30.2 vjeç, nuk duhet të na relaksojë. Përkundrazi, koha është në favorin tonë për hartim të programeve gjithëpërfshirëse për parandalim, detektim të hershëm, diagnostikim dhe trajtim, meqë popullata jonë pritet që në vitin 2061 të arrijë moshën mesatare në 45 vjeç.

Cili është aktualiteti në lidhje me Regjistrin e Kancerit në Kosovë

Kjo pyetje do duhej t'i adresohet institucionit përgjegjës e që është Institutit Kombëtar të Shëndetit Publik në Kosovë. Megjithatë, mendoj që ka përmirësim në raportimin e sëmundjeve malinje viteve të fundit. Kancer regjistri është shumë i rëndësishëm. Të dhënat për incidencën, mortalitetin por edhe për shërbimet kanceroze janë më të rëndësishme. Këto të dhëna janë të rëndësishme për të kuptuar shtrirjen e kancerit. Përmes një kancer regjistri të mirëfilltë do të mund të përcilleshin ndryshimet në incidence dhe mortalitet, e me këtë edhe hartimin e programeve preventive si dhe atyre për trajtim.

Cila është sfida kryesore me të cilën ballafaqohet AQH?

Grupet e targetuara të projektit – të moshuarit, pacientët me gjendje kronike dhe familjet e cenushme – janë ata që pësojnë më së shumti në situata emergjente. Qasja e tyre në shërbimet shëndetësore, që janë esenciale për menaxhimin e gjendjeve të tyre kronike, vështirësohet edhe më shumë. Megjithatë, bashkëpunimi multi-sektorial të Projektit AQH, përvojës me komunat partnere në planifikim, zbatim dhe intervenim në Menaxhim të Emergjencave, kombinuar me ngritjen e kapaciteteve profesionale nëpërmjet programeve trajnuese, rehabilitimit të infrastrukturës e prokurimit të pajisjeve, ka kontribuar në gatishmërinë dhe reagimin më të mirë të komunave partnere të projektit

për t'iu përgjigjur sfidave të shkaktuara nga COVID-19.

Sikurse në të gjitha institucionet dhe organizatat, në dy vitet e fundit, Covid-19 mbetet sfida më e madhe për Projektin AQH. Pandemia kushtëzoi përshtatjen e shumicës së aktiviteteve të planifikuara vjetore të projektit me realitetet e reja. Në disa raste, aktivitetet e projektit u shtynë, derisa trajnimet që më herët mbaheshin fizikisht, kaluan në platforma online. Që nga mesi i marsit të 2020-ës, për shkak të kufizimeve të ndërlidhura me COVID-19, realizimi i aktiviteteve të Kujdesit ndaj të Moshuarve u vështirësua. Përderisa aktivitetet e Kujdesit ndaj të Moshuarve dhe zhvillimi i Planeve Individuale të Kujdesit vazhduan, ato me prezencë fizike për të moshuar me diabet të tipit 2, janë të vetmet aktivitete që mbështet projekti që janë pezulluar tani për tani.

Sidoqoftë, sfida kryesore me të cilën vazhdon të përballet sektori i Kujdesit Parësor Shëndetësor përgjatë viteve është mungesa e stafit. Për më tepër, situata e krijuar nga COVID-19 dhe masat e izolimit, i kontribuan edhe më shumë ambientit mbingarkues të punës për stafin e KPSH-së dhe lodhjes së fuqisë punëtore shëndetësore. Mbi të gjitha këto vështirësi, vazhdoi edhe tendenca e stafit mjekësor të KPSH-së për të migruar në specializime tjera mjekësore apo jashtë vendit.

Situata me pandeminë COVID-19, a ua ka vështirësuar procesin e punës, nëse po, në cilat aspekte?

Në këtë fazë të zbatimit, janë disa sfida që duhen adresuar vazhdimisht, duke qenë se pandemia i solli edhe njëherë në qendër të vëmendjes mangësitë e vjetra dhe të reja të sistemit të Kujdesit Parësor Shëndetësor. Pandemia COVID-19 i ka centralizuar veprimet e qeverisë. Vendimarrja e decentralizuar që mundëson adresimin më të mirë karshi përfutësve të projektit, u kërkua më pak. Shëndeti dhe cenushtëria sociale e target-grupeve të AQH-së (të moshuarit, pacientët kronikë, komunitetet rom, ashkali dhe egjiptian e të tjerë) u shumëfishua nga COVID-19 dhe partnerët e projektit ishin më pak në dispozicion për t'iu përgjigjur këtyre nevojave. Padyshim, pandemia ndikon në ritmin e shpërndarjes së koncepteve dhe mjeteve të projektit. Por në të njëjtën kohë, mësimet e mësuara nga viti 2020 kontribuan që aktivitetet e projektit të vazhdojnë dhe ekipi i AQH-së ia doli të menaxhojë suksesshëm vazhdimin e të gjitha aktiviteteve duke mbajtur komunimin dhe bashkëpunimin e vazhdueshëm me të gjithë partnerët, në nivel qendror dhe lokal si dhe duke përshtatur qasjen me kontekstin e pandemisë.

Cilat janë organizimet (planet) e AQH-së tutje?

Në fazën e dytë, Projekti AQH e zgjeroi shtrirjen gjeografike në 20 komuna partnere, që nënkupton 50% mbulueshmëri të institucioneve shëndetësore të Kosovës dhe më shumë se 50% të numrit të përgjithshëm të komunave.

AQH II mbështet akterët e nivelit qendror dhe lokal në zhvillimin e shërbimeve cilësore shëndetësore të përqendruara tek individ, për qytetarët e informuar që vazhdimisht janë pjesëmarrës në menaxhimin e shëndetit të tyre dhe ofrojnë vlerësimet e tyre për ofruesit shëndetësorë. Projekti do të zbatojë pakot ekzistuese të shërbimeve në të gjitha komunat partnere dhe do t'i forcojë kapacitetet e menaxhimit shëndetësor në nivel komunal.

Projekti AQH mbetet i përkushtuar në ndërtimin e kapacitetëve të institucioneve qendrore, OJQ-ve lokale sikurse edhe partnerëve lokal të Kujdesit Parësor Shëndetësor, që do ta forcojë qëndrueshmërinë e ndërhyrjeve të projektit përtej jetëgjatësisë së tij. AQH II është dizajnuar që të bëjë shpërndarjen e rezultateve të ndryshme të arritura gjatë fazës së parë në të gjitha komunat partnere të projektit.

Duke dëshmuar që është me rëndësi qasja gjithëpërfshirëse dhe ndërveprimi mes linjave të aktiviteteve të veta – cilësi më e mirë e kujdesit, menaxhim me cilësi të përmirësuar, me planifikim dhe informim për menaxhim të emergjencave dhe pjesëmarrje të popullatës e pacientëve – sesa ndërhyrjet vetanake, AQH II është duke u siguruar që elementet esenciale të këtij koncepti të zbatohen në të gjitha komunat partnere.